

Årets Fugl 2006:

Terna – måkenes elegante kusine

Terna er en kjent og kjær fugl for småbåteiere, sportsfiskere og andre som ferdes langs kysten. Den er lett å kjenne igjen på sitt dolkeformede røde nebb, sin slanke fremtoning, svarte hette, elegante flukt og skarpe lyder. Ikke alle er klar over at vi faktisk har to vanlige ternearter i Norge. Makrellterna og rødnebbterna er snarlige og det kreves gjerne litt erfaring for å skille dem fra hverandre.

Undersøkelser tyder på at ternestanden er i ferd med å gå tilbake her i landet. Ternene er ikke lenger så vanlige som de var bare for 10-20 år siden. Ved å velge terna som Årets Fugl 2006 ønsker NOF å sette fokus på disse vakre fuglene. Med din hjelp kan vi få ny kunnskap om ternenes hekkeutbredelse og bestandsstørrelse slik at vi bedre kan ta vare på dem i framtida.

Morten Günther

Rødnebbterne.
Foto: Ingar J. Øien.

Global og nasjonal utbredelse

Rødnebbterna har en sirkumpolar utbredelse. I Europa hekker den fra Svalbard, Island og det nordlige Fennoskandia sørover til De britiske øyer, Danmark, Nederland, Tyskland og landene rundt Østersjøen. Hos oss er rødnebbterna en vanlig hekkefugl langs kysten fra Rogaland til grensen mot Russland. Arten hekker dessuten i indre deler av Troms og Finnmark, samt spredt i Ytre Oslofjord, langs Skagerrakkysten og i indre deler av Hedmark, Oppland og Sør-Trøndelag.

Makrellterna hekker primært i Europa, Asia og Nord-Amerika, med spredte forekomster i Mellom- og Sør-Amerika, samt i Nord- og Sentral Afrika. Arten hekker altså ikke bare i de nordligste områdene. I Norge er makrellterna

utbredt langs hele kysten fra Østfold til Varanger. På Østlandet hekker den også ved ferskvann i innlandet. Arten er mest tallrik i Sør-Norge, men opptrer forholdsvis vanlig nord til Helgeland. Lenger nord, der rødnebbterna dominerer, forekommer arten mer spredt og fåtallig.

Begge artene hekker vanligvis i kolonier på flate strender, holmer eller små skjær. Enkelte steder hekker ternene i blandingskolonier; gjerne tett sammen med hettemåke og fiskemåke der disse artene forekommer.

Næring og næringsøk

Begge ternene er dyktige flygere som fanger småfisk, krepsdyr eller insekter i de øverste vannlagene. Vanligvis ser man dem fly i få meters høyde langs

kysten eller langs bredden av en elv eller innsjø. Flukten er grasiøs, med bløte og dype vingebevegelser. Kroppen heves hver gang vingene slår nedover. Oppdager terna en fisk, står den gjerne et øyeblikk stille i luften, før den styrtdykker og forsvinner under vannet for et kort sekund.

Makrellterna lever hovedsakelig av mindre fisk som stingsild, abbor, småsild, bergnebb, brisling og sil, mens rødnebbterna for det meste lever av småfisk og større plankton, men tar også jevnlig flygende insekter.

Fra gammelt av har terna varslet lokalbefolkningen om rike fiskeforekomster. Så snart ternene samlet seg i større flokker ute på fjorden, visste folk at de kunne reise ut og fiske småsei eller makrell.

Ternene er nesten alltid i aktivitet, men man kan også se dem sittende alene på en påle, eller i småflokker på et skjær eller en stein i vannkanten. Flokker på flere hundre rødnebbterner er ikke uvanlig å se i Nord-Norge.

Hekkeatferd

Ved starten av hekkesesongen er det heftig aktivitet i kolonien, med bl.a. territoriekamper omkring reirplassene. Parene har en karakteristisk kurtise som blant annet innebærer at hannen overbringer hunnen fisk. Besøk i ternekoloniene frarådes da fuglene er sårbare overfor forstyrrelser. Dessuten er særlig rødnebbterna svært aggressiv og stupdykker umiddelbart mot potensielle fiender.

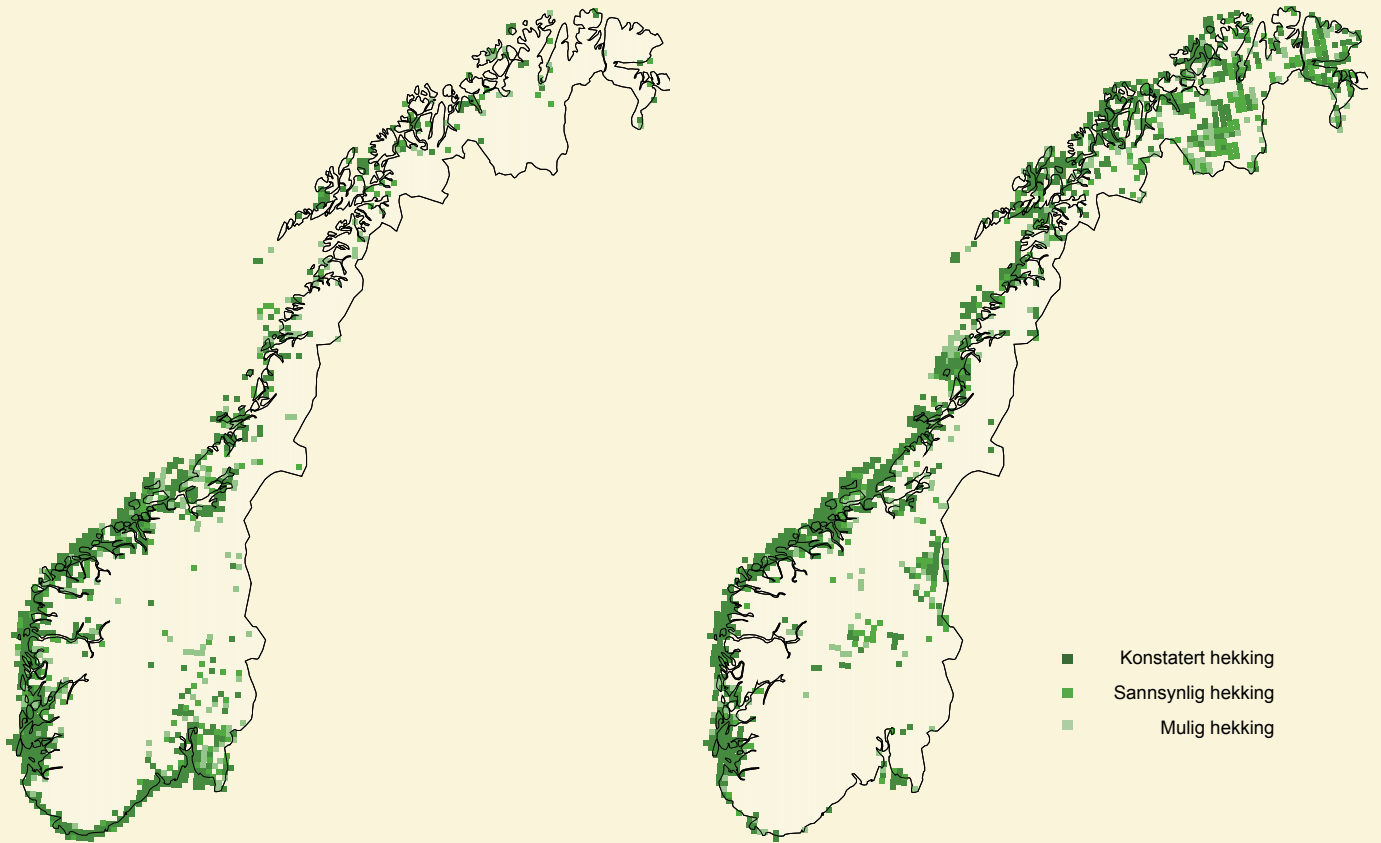
Begge terneartene hekker normalt for første gang når de er 3-4 år gamle, og de etablerte parene holder ofte sammen i flere år. Reiret er lite forseggjort, ofte bare en grop i sanda eller grusen. De 1-3 eggene legges fra midten av mai og ruges av begge foreldrene i om lag tre uker. Eggene har samme farge som bakgrunnen og bærer mørke flekker som gir ekstra kamuflasje. Dunungene er små og søte, og foreldrene bringer dem fisk fra havet i 3-4 uker inntil de er store nok til å fly og fiske på egenhånd. Deretter har de en lang reise foran seg.

Fenologi og trekkforhold

Ternenes ankomst bærer bud og sommeren som kommer. I Sør-Norge er de første individene på plass i siste

halvdel av april eller første halvdel av mai; makrellternene gjerne noen dager før rødnebbternene. I Øst-Finnmark ankommer de første rødnebbternene akkurat tidsnok til nasjonaldagsfeiringen, men vartrekket pågår helt til begynnelsen av juni.

De første ternene innleder høsttrekket allerede i juli, men de fleste forlater Norge i løpet av august. De fleste ungfuglene forsvinner så snart de er blitt flygedyktige og i stand til å finne næring på egenhånd. De voksne fuglene venter noe lenger, men kun noen få etternølere er fortsatt å se langs kysten i slutten av september. De første fuglene er rapportert utenfor vestkysten av Afrika allerede i midten av oktober. Ringmerking tyder på at vest- og sørkysten av Afrika er et viktig

Hekkeutbredelsen til makrellterne *Sterna hirundo* (t.v.) og rødnebbterne *Sterna paradisaea* (t.h.), slik den framgår i Norsk fugleatlas fra 1994.

overvintringsområde for norske terner av begge arter, men en del fugler drar så langt sør som det går an å komme, nemlig Antarktis.

Etter høsttrekket blir de fleste ungene igjen i overvintringsområdene inntil de er minst to år gamle. For å unngå den antarktiske vinteren flytter de sørligste fuglene seg nordover til kysten av Afrika. Hvordan de finner veien tilbake til hekkeplassene er imidlertid et stort mysterium.

Dødeligheten blant voksne terner er svært lav og ringmerking har vist at ternene kan nå en maksimal levealder på over 30 år. Med en årlig trekkrate på 35.000 kilometer betyr det at en rødnebbterne kan tilbakelegge mer enn en million kilometer på vingene i løpet av et langt liv.

Vi trenger DIN hjelp!

Et viktig mål med å velge terna som *Årets fugl 2006* er å mobilisere store og små, skoleklasser, fuglevenner og NOF-medlemmer, til å følge litt ekstra med ternene våre denne sommeren. Vi mistenker at begge artene kan ha gått betydelig tilbake i antall i de senere

år. Her kan det imidlertid forekomme variasjoner fra landsdel til landsdel ettersom fuglene ofte kan forsvinne fra et område for deretter å etablere seg i et annet.

Satsningsområdene for arbeidet med *Årets fugl 2006* vil være:

- * Å skape blest om de to terneartene våre i lokale og nasjonale medier.
- * Å registrere når ternene ankommer ulike deler av landet.
- * Å belyse bestandsutviklingen i Norge gjennom å kartlegge forekomsten av hekkende terner.

Nærmere opplysninger, registreringsskjemaer o.l. vil du kunne finne på NOFs hjemmesider www.birdlife.no fra begynnelsen av april.

Norge er et langstrakt land med mer enn 25.000 kilometer kystlinje. Dessuten finnes det terner på en rekke innlandslokaliteter. DIN kunnskap om forholdene i ditt lokalmiljø er derfor av stor betydning.

Ta gjerne kontakt dersom du har gode forslag til hvordan vi kan skape blest om ternene i år! Ta også kontakt dersom du har registreringer eller opp-

fatninger om hvordan ternebestanden har utviklet seg i ditt område «i manns minne».

Litteratur

- Alerstam, T. 1990. *Bird Migration*. Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Bakken, V., Rune, O. & Tjørve, E. (2003). *Norsk ringmerkingsatlas. Vol. 1*. Stavanger Museum, Stavanger.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe. Population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK. BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Spikkeland, O.K. 1994a. Makrellterne (*Sterna hirundo*). S. 246 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red): *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Spikkeland, O.K. 1994b. Rødnebbterne (*Sterna paradisaea*). S. 248 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red): *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Strann, K.B. 1991. Ternene. S. 199-209 i: Hogstad, O. (red): *Norges Dyr. Fuglene 2*. J.W. Cappelens Forlag a.s., Oslo.

Forfatterens adresse: Morten Günther, Rådøyveien 13, 1615 Fredrikstad. Telefon: 69 30 07 76. E-post: egnter@online.no

Makrellterne. Foto: Ingvar Grastveit.

Ternebestandene i Nord-Europa

Land	Rødnebbterne		Makrellterne	
	Antall par	Trend 1990-2000	Antall par	Trend 1990-2000
Danmark	8.000-9.000	Stabil	1.000	Stabil
Estland	6.000-9.000	Stabil	4.500-6.000	Stabil
Færøyene	2.000	Stabil	0-1	Stabil
Finland	60.000-90.000	+ 20 %	50.000-70.000	+ 10 %
Grønland	30.000-100.000	- 0-19 %	0	-
Island	250.000-500.000	?	0	-
Latvia	25-50	- 50-79 %	1.500-2.500	Stabil
Litauen	0	-	2.000-3.000	- 20-29 %
Norge	30.000-40.000	- 0-19 %	4.000-10.000	- 30-49 %
Russland	20.000-50.000	Fluktuerende	50.000-250.000	Fluktuerende
Storbritannia	53.400	- 31 %	12.000	- 10 %
Sverige	20.000-25.000	+ 0-9 %	20.000-25.000	- 0-9 %
Svalbard	5.000-10.000	Stabil	0	-
Europa totalt	500.000-900.000	Ukjent	270.000-570.000	Stabil

Kilde: BirdLife International 2004

Rødnebbternas fantastiske trekk

Foto: Ingvar Grastveit.

I august hvert år forlater rødnebbterna hekkeplassene i Nord-Europa og Nord-Amerika for å sette kursen sørover. Fuglene fra det nordlige Canada og Grønland krysser Atlanterhavet, og utenfor kysten av Vest-Europa møter de artsfrender fra Fennoskandia og den europeiske delen av Arktis. Sammen

flyr de videre, langs kysten av Vest-Afrika. Noen runder Kapp Det gode Håp. Andre krysser Atlanterhavet på ny, med kurs for østkysten av Sør-Amerika. En tredje gruppe trekker sørover langs østsiden av Stillehavet, fra Beringhavet, Nordøst-Russland og Alaska langs vestkysten av Sør-Amerika til Kapp Horn. Deretter krysser alle de tre gruppene Sørishavet på vei til Antarktis.

Rødnebbternas viktigste overvintringsområde skal være den Antarktiske drivisen mellom ca. 55°E og 150°E, men arten forekommer også vestover til 30°V.

Når den nordlige sommeren er på sitt høyeste, har fuglene dagslys døgnet rundt. Når vi har vinter opplever ternene det samme i Antarktis. Ingen andre dyr opplever så mange timer sol og dagslys i løpet av et år! Den fantastiske reisen gjennomføres hvert år, og kan være opptil 40.000 km lang. Det skulle være tilstrekkelig for å oppnå en gratis bonusreise med et hvilket som helst flyselskap verden rundt.

Ingen norske rødnebbterner er gjenfunnet utenfor Antarktis, men en dansk fugl er gjenfunnet på 65°S i februar måned. Få gjenfunn utenfor vestkysten av Afrika antyder at rødnebbterna passerer lengre ute i havet enn makrellterna, som har mange kystnære gjenfunn i dette området.

Om våren forlattes vinterområdene allerede i begynnelsen av mars. Fuglene trekker trolig vestover langs kanten av drivisen. I Weddellhavet trekker de så mot nordøst i retning Sør-Afrika, før de fortsetter nordover omtrent den samme veien som de kom noen måneder tidligere.

En rødnebbterne som ble ringmerket som reirunge i Hälsingland i Sverige i juni 2003 ble funnet død på Stewart Island utenfor New Zealand snau seks måneder senere. Fuglen hadde beveget seg hele 17.500 kilometer fra merkeplassen, og dette var ny rekord for en fugl ringmerket i Skandinavia.

